

บทวิจารณ์หนังสือ

‘ผู้เขียนดับหลุก’ - ปกิณกะคดีจากชายแดน:

ประวัติศาสตร์และภูมิหลังดินแดนถั่วหวา (เว้)
และกว๋างนาม (ดาบัง) โดย เลกวีโดน (ค.ศ. 1776)

Phủ biên Tạp Lục. By Lê Quý Đôn. (Hà Nội:
Nhà xuất bản Văn hóa- Thông tin, 2007. pages 447.)

อนันท์ธนา เมธานนท์
Ananthana Methanont

ผู้เขียนดับหลุก (*Phủ biên Tạp Lục*) เป็น
ผลงานของ เลกวีโดน (Lê Quý Đôn) (ค.ศ. 1726-
1784) เสนาบดีและราชบัณฑิตผู้เร่ร่อนในคริสต์
ศตวรรษที่ 18 ผู้รับราชการให้นำทัพหลวงจาก
ราชสำนักราชวงศ์เล (Lê) ไปยึดเขตปกครองถั่วหวา
(Thuận Hóa) และ กว๋างนาม (Quảng Nam) จาก
ขุนศึกสกุลเหงวียน หรือ จั๋วเหงวียน - เจ้าเหงวียน
(Chúa Nguyễn) ผู้เรืองอำนาจและตั้งตนเป็นผู้ปกครอง
พื้นที่นี้อย่างอิสระตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16

ผู้เขียนดับหลุก ต้นฉบับดั้งเดิมประมวลขึ้นในปี
1776 ตามที่ผู้เขียน คือ เลกวีโดนได้ระบุไว้ในคำนำ
มีเนื้อหาแบ่งเป็น 6 บรรพหรือเล่ม (quyển) สำหรับ
ในบทวิจารณ์นี้ใช้ฉบับพิมพ์ในปี 2007 โดยสำนักพิมพ์
Văn Hóa-Thông Tin ได้นำมารวมเป็นเล่มเดียวกัน

ผู้เขียน (Phủ biên) หมายถึง พื้นที่ชายแดน
ดับหลุก (tạp lục) มีความหมายว่า สารคดีหรือ ปกิณกะ
รวมเรื่องราว รวมความแล้วอาจเรียกได้ว่าเป็นปกิณกะ
หรือรวมเรื่องราวต่างๆ จากชายแดน ชายแดนในที่นี้

ภาพ : *Phủ biên Tạp Lục*. By Lê Quý Đôn. (Hà Nội:
Nhà xuất bản Văn hóa- Thông tin, 2007.
pages 447.)

หมายถึง พื้นที่เขตถ่วนหว่า และกว๋างนาม (เรียกตามความนิยมในครั้งนั้นว่า เขตถ่วนกว๋าง- Thuận- Quảng) ซึ่งยังคงเรียกขานเช่นนั้นจนถึงปัจจุบัน ถ่วนหว่า มีศูนย์กลางการปกครองที่เมืองเว้ ส่วนด่าหนั่ง (ดานัง) คือ ศูนย์กลางการปกครองของกว๋างนาม จังหวัดในภาคกลางของเวียดนาม

เจ้าตระกูลเหงวียน เหงวียนกิม (Nguyễn Kim) และบุตรเหงวียนหว่าง (Nguyễn Hoàng) แม่ทัพในการกอบกู้ราชวงศ์เล (Lê) จากตระกูลหมัก (Mạc) ที่ยึดอำนาจในปี 1528 ตระกูลเหงวียนมีบุตรชาย คือ จิ้งห์เกี่ยม (Trịnh Kiểm) แห่งตระกูลจิ้งห์ (Trịnh) ซึ่งถือเป็นตระกูลพันธมิตรที่ช่วยเหลือเจ้าขุนราชวงศ์เล มาตั้งแต่ก่อตั้งราชวงศ์ แต่เมื่อกอบกู้ฟื้นฟูราชวงศ์ขึ้นมาได้ ความขัดแย้งจึงดิ้งเด่นระหว่างสองตระกูลก็เริ่มขึ้น หลังเหงวียนกิมเสียชีวิตลง ตระกูลจิ้งห์กุมอำนาจในการบริหารบ้านเมือง ในที่สุดก็ใช้โอกาสนี้ผลักดันให้ทายาทตระกูลเหงวียน แม่ทัพเหงวียนหว่าง นำไพร่พลไปรักษาชายแดนและบุกเบิกที่ดินในเขตปกครองชายแดนถ่วนหว่าและกว๋างนาม ในที่สุดความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายก็จบลงด้วยการที่ตระกูลเหงวียนตั้งตนเป็นอิสระ กำหนดเขตแดนถ่วนหว่าและกว๋างนามเป็นอาณาจักรอิสระไม่ขึ้นต่อราชสำนักเล นักประวัติศาสตร์เวียดนามเรียกดินแดนส่วนใต้ที่ว่า ด่างจอง (Đàng Trong) ส่วนใต้การปกครองของราชวงศ์เล เรียกว่า ด่างหว่าย (Đàng Ngoài) นำไปสู่สงครามนับสิบปีตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17

ด่างจอง มีพัฒนาการของตนเองในฐานะอาณาจักรอิสระ ปรากฏตัวตนอยู่ในแผนที่ของชาวตะวันตกแทบทุกฉบับในช่วงเวลานั้นในชื่อ โคชินจีนหรือโคชินชีนา (Cochinchina) ส่วนอาณาจักรใต้การปกครองของราชวงศ์เลนั้นชาวตะวันตกเรียกว่า ตงกวัน (Tonqueen) หรือ ตงกิน (Tonkin) ด่างจองรุ่งเรืองโดดเด่นด้วยการเปิดประเทศติดต่อทำการค้ากับต่างชาติทั้งจีนและตะวันตก ความต้องการของป่าซึ่งเป็นผลผลิตแลกเปลี่ยนที่ตะวันตกต้องการแลกกับสิ่งที่ผู้ปกครองเหงวียนต้องการ คือ อาวุธแบบตะวันตก นำไปสู่การบังคับโยกย้ายไพร่พลให้ไปบุกเบิกที่ดินและระดมเรียกเก็บส่วยจากท้องที่ต่างๆ อย่างหนักหน่วง รวมถึงการขยายอำนาจเข้าไปในแดนกัมพูชา (ประวัติศาสตร์ของดินแดนด่างจอง ศึกษาได้จาก Li Tana, 1998)

กระทั่งปี 1771 พื้นที่ตระกูลเหงวียนแห่งหมู่บ้านเตยเซิน (Tây-sơn) จังหวัดกวีญิน (Qui Nhon) สบโอกาสรวบรวมชาวบ้าน ไพรพลที่ไม่พอใจต่อสภาพการเมืองและเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ หวาดวิตกว่าอาณาจักรจะล่มสลาย พื้นที่เตยเซินนำทัพเข้าควบคุมการปกครองและต่อมาก็ขับตระกูลเหงวียนพ้นจากอำนาจความยุ่งเหยิงในอาณาจักรส่วนได้ ดังจง เปิดโอกาสให้ราชสำนักเล ถือโอกาสในการรวบรวมแผ่นดินให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ปี 1774 ราชสำนักจึงส่งเลกวีโดนเป็นผู้บัญชาการทัพหลวง นำไพรพลลงไต่ยึดถ่วนหวาและกว๋างนาม เป็นที่มาของงานเขียน ฟูเปียนตัมหลุก

เล่มที่หนึ่ง (Quyển I) เลกวีโดนบรรยายถึงสาเหตุของการรับบัญชาจากราชสำนักให้นำทัพไปยึดพื้นที่ถ่วนหวาและกว๋างนาม ซึ่งต้นฉบับเรียกว่าเป็น “การฟื้นฟูสองเขตปกครอง” (khôi phục hai xứ) นอกจากนี้ยังเป็นประวัติของดินแดนย้อนไปตั้งแต่ยุคที่จีนยังปกครองดินแดนแถบนี้ และมีรายละเอียดจำนวนประชากรในเขตต่างๆ อย่างละเอียด โดยใช้หลักฐาน ข้อมูลจากเอกสารเก่าของจีนตั้งแต่สมัยฮั่นและถังลำดับพัฒนาการของดินแดนทั้งสองส่วนจนกลายมาเป็นเมืองและหมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดชื่อของแต่ละหมู่บ้านรวมถึงทำเลที่ตั้งอย่างชัดเจน ซึ่งน่าจะเป็นข้อมูลสำคัญที่อาจมาจากทะเบียนราษฎรของเจ้าตระกูลเหงวียน เป็นการยืนยันถึงสถานะอิสระในการปกครองของตระกูลเหงวียนเหนือพื้นที่ส่วนได้ และทำให้เราได้ทราบว่าเอกสารจีนยังคงมีความสำคัญอย่างมากและเป็นข้อมูลสำคัญของทางารเวียดนามสำหรับเหตุการณ์ก่อนกำเนิดประเทศของตน

โดยภาพรวมแล้วเป็นข้อมูลที่น่าสำรวจรวบรวมได้ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับช่วงเวลาที่เกิดการนำทัพเข้ายึดเมืองฝูซวน (Phú Xuân) หรือเว้ ศูนย์กลางการปกครองของตระกูลเหงวียน ในปี 1774 เนื้อหาเล่มนี้ถือว่าให้รายละเอียดสำคัญมากเกี่ยวกับตั้งแต่ภูมิหลังของความขัดแย้งระหว่างฝ่ายเหนือกับฝ่ายใต้ รายละเอียดเหตุการณ์สงครามของทั้งสองฝ่าย มีเนื้อหาரசขโองการที่อัครมหาเสนาบดีตระกูลจิงห์ (Chúa Trịnh) มีบัญชาให้นำทัพลงไปตีไปตีอาณาจักรของฝ่ายเหงวียน (p. 89-90) การประกาศว่าดินแดนถ่วนหวาและกว๋างนามนั้นเป็นของราชสำนักเล แต่เจ้าตระกูลเหงวียนผู้ได้รับพระบัญชาให้ไปปกครองสืบอำนาจชั่วลูกชั่วหลาน

กระทำการขัดพระราชโองการ ตัวอย่างเนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุผลที่ราชสำนักเลต้องยกทัพไปตีอาณาจักรไต้หวันก็เพราะ “ปรารถนาอัฐมฐุประชาราษฎร์ หาได้มุ่งหมายไปย่ำยีปี่ชา...” (không muốn đánh dẹp.) (p.90) บอกถึงทัศนะฝ่ายเหนือต่อการยกทัพบุกดินแดนทางใต้ทั้งสองเขต

เล่มที่สอง (Quyển II) เป็นรายละเอียดสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ และสถานที่สำคัญของการทาง อาทิจ ภูเขา แม่น้ำ (Hình thế núi sông) สภาพกำแพงเมือง (thành lũy) เส้นทางสัญจร (đường sá) ท่าเรือ (bến dò) ตลอดจนถึงด่านหรือที่ทำการ (nhà lũy) เนื้อหาในเล่มนี้เป็นรูปแบบงานเชิงสำรวจของการทางเวียดนามโบราณ ทั้งยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับชาวจามที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นชนเผ่ามีการปกครองเป็นอิสระในฐานะ “ประเทศราช” ในเขตปกครองของเจ้าตระกูลเหงวียน รวมถึงเรื่องราวของชนเผ่าบนเทือกเขาชายแดนลาวที่ชาวเวียดนามเรียกว่า ชาวหมอย (Mọi)

เล่มที่สาม (Quyển III) เป็นรายละเอียดจำนวนและลักษณะที่นา เรือกสวน พืชผล ผลผลิตของท้องถิ่น เส้นทางคมนาคม หลักเกณฑ์เดิมเกี่ยวกับทะเบียนส่วยภาษี ส่วยข้าวและธัญพืชต่างๆ กฎเกณฑ์เดิมของเจ้าตระกูลเหงวียนว่าด้วยระบบขุนนาง หลักเกณฑ์ธรรมเนียมการจัดสอบคัดเลือกขุนนาง (thi cử) กฎเกณฑ์เดิมเกี่ยวกับทะเบียนไพร่พล การเกณฑ์ทหาร การจัดระบบทหาร

เล่มที่สี่ (Quyển IV) เนื้อหาเกี่ยวกับอัตราและแหล่งส่วยภาษีและอากรประเภทต่างๆ ในสมัยอยู่ใต้การปกครองของตระกูลเหงวียน (Lệ thuế đầu nguồn) อากรกิจการห้างร้านอากรเรือสินค้า หรือ “ภาษีปากเรือ” อากรผลผลิตจากหนองบึง อากรตลาด ภาษีสินแร่ที่เป็นโลหะมีค่า เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง เหล็ก รวมถึงการคมนาคมขนส่งในสองเขตปกครอง ให้ข้อมูลของพื้นที่อย่างละเอียดถึงระดับหมู่บ้าน

เล่มที่ห้า (Quyển V) (Nhân tài, thơ văn) เป็นเรื่องราวประวัติของปัญญาชนและผลงานบทกวีของปัญญาชนในดินแดนทั้งสองเขต พร้อมมีบทกวีที่มีชื่อเสียงของกวีท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง เนื้อหาในบทนี้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อพื้นฐานทางภูมิปัญญาในทัศนะของปัญญาชนเวียดนามโบราณ ประเด็น

ที่น่าสังเกต คือ เลกวีโดนคิดอย่างไรกับ “รากเหง้า” ทางภูมิปัญญาของคนใต้ ซึ่งมักถือกันว่าไม่ “เข้มแข็ง” นัก เลกวีโดนกล่าวถึงเป็นประโยคแรกเลยว่า “ปัญญาชนยุคนั้นหาไม่” (p.304) อย่างไรก็ตาม เลกวีโดน ยังให้ข้อมูลประวัติและตัวอย่างผลงานบทกวีของปัญญาชนแดนใต้จำนวนหนึ่ง พอจะกล่าวได้ว่า เลกวีโดนยอมรับแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนแดนใต้อยู่ไม่น้อย ซึ่งอาจมีส่วนอย่างมากต่อการสร้างความรักดีและสมานฉันท์ตามเจตนารมณ์ของการยึดแดนใต้แต่แรก

สำหรับนักประวัติศาสตร์ไทย บทนี้มีความสำคัญมากเพราะในเล่มนี้ยังมีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับประเทศสยาม (nước Xiêm La) ซึ่งระบุว่าส่งทูตไปยังเมืองฝูชว่นเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีในราวปี 1750 หรือในตอนปลายกรุงศรีอยุธยา เลกวีโดนได้นำเอารายละเอียดพระราชสาส์นของทั้งสองฝ่ายมาแสดงไว้ด้วย นอกจากนั้น ยังทำให้เราได้รับรู้เรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม กัมพูชาและสยามตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนเข้าสู่สมัยธนบุรีในอีกด้านหนึ่ง มีรายละเอียดพระราชสาส์นจากราชสำนักสยาม ตรงกับ พ.ศ. 2298 ถึงเจ้าเหงวียน เนื้อหาโดยย่อแสดงถึงการยอมรับสถานะของอาณาจักรอิสระของตระกูลเหงวียน และร้องขอให้ปล่อยเรือและลูกเรือของสยามที่ถูกจับระหว่างแวะพักที่ท่าเมืองโฮ้ยอัน (Hội An) ในเส้นทางไปยังจีน (p.330-433)

บทที่หก (Quyển VI) เนื้อหาเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรของท้องถิ่นต่าง ๆ (vật sản) รวมถึงการส่งส่วยและเสียภาษีในสมัยอยู่ใต้การปกครองของตระกูลเหงวียน และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น (phong tục) รายละเอียดของแต่ละท้องถิ่นชัดเจนมากนอกจากแสดงถึงการสำรวจและข้อมูลที่ชัดเจนถึงระดับหมู่บ้าน (xã) บ่งบอกถึงโลกทัศน์เวียดนามโบราณที่ถือว่า ท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมของผู้คนในชนบทคือรากฐานของสังคม และยังคงเป็นหลักฐานอีกสิ่งหนึ่งบอกถึงโลกทัศน์ชนชั้นนำเวียดนามขณะนั้นที่ให้ความสำคัญต่อผลผลิตในฐานะ “ทุน” ที่จะนำมาซึ่งรายได้และผลประโยชน์ทั้งต่อท้องถิ่นและต่อรัฐ เช่น “หมู่บ้านจุงหลก ตำบลชุยเซวียน หมู่บ้านสางลา ตำบลอานนง ขึ้นต่อเขตปกครองกว๋างนาม แต่ละปีส่งส่วยไม้ไผ่เหลาแหลม (?) (Tre tai lao) ปีละ 120 มัด ขนาดใหญ่ 80 มัด แต่ละมัดมี 50 ลำ ลำเล็ก 40 มัด แต่ละมัดมี 100 ลำ” (p.414)

ประเด็นหลักประเด็นแรกที่พื้งตั้งเป็นข้อสังเกตในการอ่านหนังสือเล่มนี้ โดยเฉพาอย่างยิ่งหากต้องใช้อ้างอิงในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ พื้งทราบถึงบริบทของหนังสือเล่มนี้ว่าเป็นผลงานของขุนนางจากราชสำนักเลที่ ทังลองหรือฮานอย เวียดนามในขณะนั้นแตกแยกออกเป็นสองส่วนสองอาณาจักร ฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 นักประวัติศาสตร์รุ่นเก่าใน เวียดนาม เรียกว่า “ยุคศึกฝ่ายใต้กับฝ่ายเหนือ” (Trịnh - Nguyễn chiến tranh) ฝ่ายเหนือมีราชวงศ์เลปกครองอยู่ที่ทังลอง มีอัครมหาเสนาบดีตระกูลจื๋งห์ควบคุม บัญชาการบริหารราชการแผ่นดินทุกด้านเบ็ดเสร็จทั้งการทหารและพลเรือน มาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 รับรู้กันในประวัติศาสตร์เวียดนามว่ายุคนี้จักรพรรดิ มีสถานะเป็นประมุขเชิงสัญลักษณ์หรือพิธีการไม่มีบทบาทในการสั่งการหรือกำหนด นโยบายอย่างใดอีกต่อไป ส่วนอาณาจักรไต้้น้อยอยู่ใต้การปกครองของขุนศึกตระกูล เหวงวียนที่ประกาศตนเป็นอิสระ โดยเห็นว่าจักรพรรดิราชวงศ์เลตกอยู่ใต้การควบคุม ของตระกูลจื๋งห์ ถือว่าอัครมหาเสนาบดีเป็นเสมือน “ขบถ” เพียงแต่ไม่ล้มล้าง ราชวงศ์เลแล้วขึ้นครองบัลลังก์แทนเท่านั้น ฝ่ายจื๋งห์เองก็ถือว่าตระกูลเหวงวียนเป็น “ขบถ” เพราะขัดขืนไม่รับคำสั่งจากราชสำนักจนนำไปสู่การแยกตัวเป็นอิสระ ซึ่งเริ่มขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 จนถึงขั้นทำสงครามยืดเยื้อยาวนานเกือบร้อยปี

เลกวีโดนในฐานะที่เป็นขุนนางจากราชสำนักทังลองหรืออาณาจักรฝ่ายเหนือ ที่รับรู้กันว่าเป็นปรปักษ์และถือว่าอาณาจักรฝ่ายใต้ของเจ้าตระกูลเหวงวียนนั้นเป็น “ขบถ” ผู้ทรยศ ไม่จงรักภักดีต่อราชสำนัก คำถามสำคัญจึงมุ่งไปที่เลกวีโดนว่า มีทัศนะอย่างไรรต่อผู้ปกครองตระกูลเหวงวียน รวมไปถึงต่อแ่งมุมต่างๆ ของอาณาจักร ฝ่ายใต้ ที่เขาจะต้องรวบรวมข้อมูลเพื่อส่งต่อให้กับทางการทังลองในฐานะ “ผู้พิชิต” หรือ “ผู้ปราบขบถ” ผู้ยึดดินแดนที่ถูกช่วงชิงไปกลับคืนสู่ “ต่ายเหวียด” และ เป็นการทำลายล้างผู้ทำทาสยสิทธิ์ธรรมและ สถานะนำของราชสำนักเลมาร้อยกว่าปี การพิจารณาทัศนะพื้นฐานของผู้เขียนจะมีผลไปถึงรายละเอียดต่างๆ ที่ปรากฏในงานชิ้นนี้

ภูมิลำเนาของเลกวีโดนอยู่ที่จังหวัดถายบิงห์ (Thái bình) ในภาคเหนือ ของเวียดนาม มาจากตระกูลปัญญาชนขุนนาง บิดาเป็นขุนนางปัญญาชนที่

ผ่านการสอบคัดเลือกถึงระดับสูงสุด ในพระราชวัง เป็น เตียนสี (tién sī) หรือ “ดุษฎีบัณฑิต” เช่นกัน เลกวีโดนเองมีชื่อเสียงในการการศึกษา แดกฉานในตำรับตำราวิชาการตามธรรมเนียมจารีตการศึกษาของเวียดนามโบราณ หลังผ่านการสอบคัดเลือกขุนนางระดับสูงสุด เลกวีโดนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นราชบัณฑิตหัวนเลิม (Hàn Lâm) ทำหน้าที่ประจำสำนักประวัติศาสตร์ซึ่งทำหน้าที่ประมวลเรียบเรียงราชโองการ หมายรับสั่ง จดหมายเหตุและประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารราชการบ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญในการเขียน การเรียบเรียงตามธรรมเนียมทางวิชาการแบบจีนโบราณ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานที่บรรดาประเทศผู้รับอารยธรรมจีนยึดถือเป็นแม่แบบ ต่อมาเลกวีโดนก็ได้ถูกจำกัดบทบาทหน้าที่อยู่แต่เพียงในห้องสมุดสำนักอาลักษณ์หรือจดหมายเหตุเพียงเท่านั้น เลกวีโดนเริ่มก้าวไปสู่การทำหน้าที่ซึ่งมีผลสะท้อนต่อวงราชการและสังคมมากขึ้น นั่นคือเมื่อได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงตรวจการผู้แทนพระองค์จากพระนคร นำกำลังทัพหลวงของราชสำนักลงไปยังดินนครฝูซวน (เว้) และดินแดนตอนใต้ ถั่วหนากว๋างนาม หรือ ด่างจอง ซึ่งอยู่ในการปกครองอย่างอิสระของตระกูลเหงวียน (เจ้าเหงวียน หรือ จั้วเหงวียน- Chúa Nguyễn) มากกว่าร้อยปี

ในอีกมิติหนึ่ง ฟูเปียนตัมหลุก อาจถือว่ามีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ปัญญาความคิดเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้เช่นกัน เมื่อเลกวีโดนต้องรับหน้าที่เป็นราชทูตเดินทางไปถวายบรรณาการตามธรรมเนียมยังราชสำนักปักกิ่ง ในปี 1760 เลกวีโดนมีโอกาสดำเนินพบกับทูตของเกาหลีและมีหลักฐานระบุถึงการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านต่างๆ จนถึงอภิปรายถึงความเคลื่อนไหวสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ในเวียดนามและเกาหลี (ดูรายละเอียดใน Liam C. Kelley, 2005) คริสต์ศตวรรษที่ 18 ถือว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญทางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่รับอารยธรรมจีน นอกเหนือจากความเป็นปฏิปักษ์หรือเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมที่ชัดเจนโดดเด่นในแทบทุกภูมิภาคอยู่แล้ว ในจีนเป็นช่วงที่ปัญญาชนกลับไปศึกษาแนวคิดและภูมิปัญญาที่ตกทอดมาใหม่ให้มีหลักเกณฑ์ชัดเจน หรือมีลักษณะเป็น “วัตถุนิยม” มากขึ้น และหาทางนำมาปรับใช้เพื่อสนองตอบหรือให้ประโยชน์ต่อชีวิตจริงและโลกปัจจุบัน

(จีนเรียกว่า เซาเจิ้งเฉวีย หรือ สัจวิทยา) และในเกาหลี แนวทางโลกทัศน์และภูมิปัญญาที่รับอิทธิพลจีนและมีการสร้างสรรค์ด้วยตนเองในแนวทางประยุกต์มากขึ้น (ในประวัติศาสตร์เกาหลี เรียกว่า ชีร็ก) ที่โดดเด่นที่สุดดูเหมือนจะเป็นการจัดการทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมการเกษตรกรรม เริ่มหาประโยชน์จากการค้าและการประดิษฐ์เครื่องทุ่นแรงต่างๆ เพื่อช่วยในการเกษตร ซึ่งได้รับความสนใจน้อยหรือถูกละเลยมานาน ความเปลี่ยนแปลงนี้ถือว่ามีความสำคัญมากในประวัติศาสตร์ของเกาหลี และเป็นการเปลี่ยนโลกทัศน์ครั้งใหญ่ในสังคมที่รับอารยธรรมจีนขณะนั้น

เมื่อพิจารณาเนื้อหาใน ฝูเบียนดับหลุก แล้วจะเห็นคำของกระแสนิยมทางความคิดข้างต้นที่กำลังโดดเด่นอยู่ในขณะนั้นที่มีต่อเวียดนาม อาจเรียกได้ว่าเป็น “แนวคิดก้าวหน้า” ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะแนวคิดในการหาประโยชน์จากการค้าและการทำเหมืองแร่ การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากของป่าหรือให้ความสนใจต่อผลผลิตท้องถิ่นในลักษณะเป็น “ทุน” ที่จะเป็นประโยชน์แก่รัฐ แม้ยังไม่มีการศึกษาในเรื่องกระแสแนวคิดนี้ในเวียดนามอย่างจริงจัง

แม้ว่าด้านหนึ่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในเวียดนาม เป็นช่วงเวลาที่ราชวงศ์เลซึ่งครองอำนาจมายาวนานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 ต้องประสบกับวิกฤตการณ์หลายด้านนำมาซึ่งความถดถอยเสื่อมโทรมในประเทศทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นช่วงเวลาที่พวกเตยเซิน หรือ กบฏเตยเซิน (Tây Sơn) กำลังเรืองอำนาจในภาคใต้ สภาพยุ่งเหิงอลหม่านเปิดทางให้ราชสำนักเลส่งทัพหลวงเข้ายึดดินแดนถวนกว่างได้สำเร็จ

คริสต์ศตวรรษที่ 18 ยังเป็น “ศตวรรษสุดท้าย” ของราชวงศ์เล หลังเลกวีโดนประมวลฝูเบียนดับหลุกสำเร็จเสร็จสิ้นเพียงสิบกว่าปีจากนั้นราชวงศ์เลก็สิ้นสุดลงความสำเร็จและยิ่งใหญ่ของราชวงศ์เลเมื่อยามที่เลกวีโดนผู้เป็นราชบัณฑิตผู้เปี่ยมพราดและเรื่องนาม นำทัพหลวงจากราชธานีถังลงรุกรองใต้พิชิตอาณาจักรอิสระอันเกรียงไกรที่อยู่ใต้อำนาจปกครองของตระกูลเหงวียนมายาวนานเกือบสองร้อยปี ภาพของการปรับเปลี่ยนการปกครอง การสำรวจพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ “แปลกตา” ของชาวเหนือในแทบทุกด้าน ยังดูเหมือนยังเป็นดินแดนที่ “มีค่า” ยิ่ง ในสายตาของเลกวีโดน ที่ทำงานประเมินค่าของสิ่งที่

“ได้พบและได้รับรู้มา” ออกเป็น “สินทรัพย์” หรือ “ทุน” ช่วยเสริมเติมความยากไร้ของแดนดินถิ่นเหนือใต้ เช่น เนื้อหาในเล่มที่สี่ ห้า และหก สะท้อนถึงความคิดในเรื่องนี้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในบรรพที่เกี่ยวกับผลผลิตท้องถิ่น ที่ถือว่าแดนใต้ชั้น “รุ่มรวย” ยิ่ง สอดคล้องกับเนื้อหาตอนหนึ่ง เลกวีโดนได้กล่าวถึงดินแดนตอนใต้เมื่อครั้งที่ตระกูลเหงวียนยังเป็นข้าราชการสำนักของราชวงศ์เลในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ว่า “ไพร่พลราษฎรในสองเขตต่างมีแต่สันติสุข ไม่มีผู้ใดลักขโมยปล้นชิง ประตุมืองไม่มีต้องปิด เรือสินค้าต่างชาติเข้ามาค้าขาย การแลกเปลี่ยนมีมูลค่าสูงยิ่ง...” (p.62) สะท้อนถึงการให้ความสำคัญต่อการค้า การเพิ่มรายได้ และแสวงหาทรัพย์สิน ซึ่งบอกให้เราเห็นว่ารัฐเวียดนามในครั้งนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เพียงใด ซึ่งอาจต่างไปจากการรับรู้ในยุคก่อนหน้าว่ารัฐเวียดนามโบราณ (โดยเฉพาะทางเหนือ) ไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการทางการค้าหรือหาประโยชน์อย่างจริงจังเท่ากับการส่งเสริมการเกษตร

เสียดายที่ภาพและความหวังของเลกวีโดนทั้งหลายนี้ได้มลายไปหมดสิ้นเพียงเมื่อราชวงศ์เลสิ้นสุดลงท่ามกลางสงครามกลางเมืองในปี 1788 เลกวีโดนเองต้องพบกับชะตากรรมเลวร้ายหลังถูกตั้งข้อหาทุจริตจนต้องถูกปลดจากการทำหน้าที่ในภาคใต้และถูกโยกย้ายไปในปี 1777 จากนั้นก็ถูกลบบทบาทไปและเสียชีวิตในปี 1784 ผู้เขียนดับหลุก ยังคงเป็นงานเขียนที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษา “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ของพื้นที่ตั้งแต่ตอนกลางของเวียดนามแทบทุกด้าน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาเวียดนามและขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย เวียดนาม และกัมพูชาอีกหนึ่งชั้นที่นักประวัติศาสตร์ไทยไม่ควรละเลย ข้อมูลทั้งหลายนี้นอกจากสะท้อนทัศนะของฝ่ายเหนือต่อฝ่ายใต้แล้ว ยังเป็นหลักฐานที่ช่วยเสริมหลักฐานประเภทพงศาวดารหรือบันทึกประวัติศาสตร์ของราชสำนักซึ่งเป็นหลักในการศึกษาประวัติศาสตร์เวียดนามแต่เดิม นอกจากนั้นยังทำให้เราได้รับความเข้าใจที่มาของการแตกแยกครั้งนั้นในมุมมองของทางการฝ่ายเหนือต่ออาณาจักรฝ่ายใต้

บรรณานุกรม

- Li Tana. (1998). **Nguyen Cochichina: Southern Vietnam in the Seventeenth and Eighteenth Centuries**. SEAP. : Cornell University. ; Li Tana & Anthony Reid. (Ed.) (1993). Southern Vietnam under the Nguyen. Institute of Southeast Asian Studies : Singapore/ECHOSEA, ANU.
- Liam C. Kelley. (2005). **Beyond the Bronze Pillars: Envoy Poetry and the Sino-Vietnamese Relationship**. Honolulu: Association for Asian Studies and University of Hawai'i Press.